

ГЛАВА 8

ЧОЛОВІК І ЖІНКА

8.1. «НЕ ДОБРЕ БУТИ ЛЮДИНІ ОДНІЙ» (2:18)

וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לֹא-טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבֶדּוֹ אָעֲשֶׂה-לּוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

(18) І сказав Господь Бог: не добре бути людині одній; зроблю їй помічника проти неї.

Не добре бути людині одній: Буквально ло тов гейот га-адам левадо це скоріше «Не добре буття, коли людина самотня». Проблема не в тому, що людині погано на самоті і нудно без компанії (хоча і це, звісно, теж правильно), – але сама структура буття не є доброю, коли Адам сам.

Мідраш пояснює: «Оскільки Бог єдиний у верхніх світах, то якби Адам був єдиним у нижніх світах, він уявив би себе повним і досконалим відображенням Бога».

Тобто поки Адам був самотній, він був надто вже самодостатній, включав в себе все. Але «повнота» обертається замкнутістю, уявлення про свою «надмірну досконалість» є недосконалістю. Щоб подолати замкнутість Адама, необхідно було створити у нього «ситуацію недостатності», і для цього Бог відділив від Адама ребро, грань, і перебудував його в Єву.

Людині одній: Тора називає Адама «людиною самотньою» – але це сказано лише про Адама Другого оповідання. Сконцентрований на пізнанні, на внутрішньому світі своєї душі, він «самотній», і його зайва замкнутість не є доброю для Світового Буття.

Зроблю їй помічника проти неї: Езер ке-негдо, букв. «помічник, противник йому». Партнер в шлюбі допомагає саме своїм протистоянням, він помічник – саме тому, що є противником, опозицією.

Підйомний кран може піднімати вантажі і не падати на бік від їх важкості саме тому, що в нього вбудована противага, (врівноважуючий) вантаж що врівноважує. Також і партнер в шлюбі повинен стати для людини тією противагою, яка заважає йому «впасти на бік», цілком зануритись в себе.

8.2. ЛЮДИНА Й ТВАРИНИ (2:19-20)

וַיִּצְרֶה יְיָ אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם
וַיַּבְא אֶל־הָאָדָם לְרִאיוֹת מֵהַיְקָרָא לּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָא לּוֹ הָאָדָם גִּפָּשׁ
חַיָּה הוּא שְׁמוֹ: כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וְלָעוֹף הַשָּׁמַיִם
וְלִכָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאִדָּם לְאִמָּצָא עֹר כְּנָגְדוֹ:

(19) І сформував Господь Бог із землі всіх тварин польових, і всіх птахів небесних, і до людини привів, щоб бачити, як вона назве їх. І як назве людина всяку живу істоту, таке й ім'я її.

(20) І назвала людина імена всіх худобі і птахам небесним, і всім звірам польовим; а для людини не знайшлося помічника проти неї.

І сформував Господь Бог із землі всіх тварин: Після того, як Тора повідомляє нам, що Всевишній хоче зробити людині «помічника проти нього», – ми, здавалося б, повинні відразу прочитати про створення Хави (Єви). Проте текст Тори говорить спочатку про створення тварин.

І до людини привів, щоб бачити, як вона назве їх: Як ми вже зазначали, ім'я відображає не «об'єкт сам по собі», але «тип зв'язку» з ним, і «надання імені» є встановленням цього типу зв'язку. Адам повинен був усвідомити цей зв'язок, тобто всю сутність тваринного по відношенню до людини.

І як назве людина всяку живу істоту, таке й ім'я її: Тварини вичерпуються своїм ім'ям, типом свого зв'язку з людиною, функцією по відношенню до неї. Вони – не самостійні особистості.

А для людини не знайшлося помічника проти неї: Після того, як людина дала імена тваринам і спробувала знайти собі пару, вона переконалася, що серед них немає помічника проти неї. Тварини, описані тут як прості істоти, не можуть бути опонентом людини з притаманною їй внутрішньою суперечливістю.

І лише після того, як Адам на власному досвіді переконується, що тварини не можуть бути йому парою, – розповідь переходить до створення жінки.

8.3. ТРИ СТАДІЇ ПРОЦЕСУ ПІЗНАННЯ – ХОХМА, БІНА Й ДААТ

Для того, щоб продовжити аналіз Другого оповідання, нам треба зробити відступ і розглянути деякі зі *сфірот*, що виражають в каббалі послідовні стадії процесу пізнання: *хохма*, *біна* й *даат*. На загальному

Дереві *сфірот* (яке ми навели вище) вони займають місце вгорі, над *хесед* і *гвура*.

Зазвичай слово *хохма* перекладають як «мудрість», *біна* – як «розуміння», а *даат* – як «знання», але в каббалі вони позначають три стадії процесу пізнання.

Хохма, початковий акт пізнання і його відправна точка – це осяяння, інсайт, початкове уявлення про предмет в цілому, відповідь на питання «що».

Біна, друга стадія пізнання – це розуміння структури об'єкта, його устрою і функціонування, відповідь на питання «як».

Наприклад, на рівні *хохма* людина знає, *що* вона хоче сказати, але ще не знає, *як* це зробити, а на рівні *біна* вже з'являється можливість висловити думку. *Хохма* – це ідея, вже зрозуміла, але ще не сформульована, а *біна* – її формулювання.

Слово *біна*, **בִּינָה**, за своєю кореневою коміркою пов'язане зі словами: *боне* **בֹּנֶה**, «будувати», *бен* **בֶּן**, «син» (тобто елемент побудови сім'ї й роду), *евен* **אֶבֶן**, «каміння», будівельний матеріал. Тут двоприголосна комірка «бейт-нун» є спільною для коренів, пов'язаних з поняттям будівництва. Отже, *біна* – це побудова структури.

Хохма – це розуміння на рівні ідеї, а *біна* – її розвиток на рівні структури.

У каббалі при встановленні відповідності між літерами Тетраграмматона *Йуд-гей-вав-гей* і послідовністю *сфірот* – категорії *хохма* відповідає літера *йуд* **י**, перша літера Божественного Імені, а категорії *біна* відповідає літера *гей* **ה**, друга буква Імені.

Хохма, будучи початковою точкою пізнання, яка ще не розкрилася в структуру, символізується *йуд*, що являє собою тільки крапку, яка не має внутрішньої структури. (Відзначимо, що вислів «ні на йоту» має, очевидно, єврейське походження, тому що тільки в івриті буква *йуд*, як і в арамейській, і потім у грецькій *йота*, – за розміром менше, ніж всі інші літери).

У літери *йуд* немає внутрішнього простору, вся її біла частина зовні. Зазначимо, що у всіх літер є не тільки чорна частина, зафарбована чорним, а й біла, яка залишається не зафарбованою, і яка не менш важлива для розуміння їхнього змісту. Мідраш каже, що Бог показав Мойсею текст Тори на небі як «чорне полум'я на білому полум'ї». Тобто і чорна, і біла частини тексту Тори однаково є полум'ям, однаково несуть інформаційне та духовне навантаження. Те, що буква *йуд* не має всередині себе простору, символізує спрямованість цієї букви назовні, її екстравертність. Ця екстравертність – найважливіша характеристика категорії *хохма*, її прагнення розповсюдитися, розкритися, висловитися, знайти зовнішню форму.

Біна, що символізується *гей* **ה**, – навпаки, має повноцінний внутрішній простір, майже відгороджений по периметру. Це пов'язано з розумінням

біна як «спорудженням будівлі», оскільки суть споруди – у відгородженні внутрішнього простору від зовнішнього. Будівля відділяє шматок простору, перетворюючи його із «зовні» у «всередині», але при цьому вона не робить цю огорожу повною, залишаючи вікна та двері для сполучення між зовнішнім і внутрішнім. При цьому головним для будівлі є організація внутрішнього простору, і це відображає інтровертність категорії *біна*.

Нижче ми розглянемо *хохма* й *біна* як співвідношення чоловіка та жінки, а *даат* – як їхній зв'язок з Деревом Пізнання.

8.4. ЧОЛОВІК ТА ЖІНКА ЯК ХОХМА ТА БІНА (2:21–23)

כָּא וַיִּפֹּל יי אֱלֹהִים | תְּרַדְמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעָתָיו
וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: כב וַיִּבֶן יי אֱלֹהִים | אֶת־הַצֵּלַע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־
הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְרָא אֱלֹהִים: כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפְעָם עֵצָם
מִעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי לְזָאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִשִּׁי לָקַחְתִּי זֹאת:

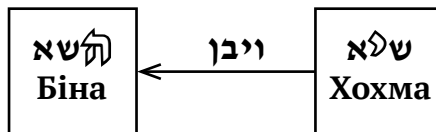
(21) І навів Господь Бог міцний сон на людину; і, коли вона заснула, взяв одну з граней її, і закрив плоттю це місце.

(22) І перебудував Господь Бог грань, яку взяв у людини, в жінку, і привів її до людини.

(23) І сказала людина: цього разу вона кість від моїх костей і плоть від моєї плоті; вона буде називатися *iша* (жінка), бо від *iш* (чоловіка) взята вона.

Вона буде називатися *iша* (жінка), бо від *iш* (чоловіка) взята вона: Щойно з'являються поняття «чоловік» і «жінка», Тора одразу відзначає граматичний зв'язок між словами *iш*, אִישׁ, і *iша*, אִשָּׁה. Літери *алеф*, א, і *шин*, ש, що складають слово *еш*, עֵשׂ, «вогонь» – спільні для чоловіка та жінки, а літери *йуд* і *гей* розрізняють їх. А оскільки *хохма* відповідає літері *йуд*, а *біна* літері *гей*, то співвідношення між чоловіком і жінкою відповідає зв'язку між *хохма* і *біна*.

Це співвідношення можна проілюструвати наступною схемою:

І перебудував Господь Бог грань, яку взяв у людини, в жінку: Процес створення Єви з ребра Адама (стрілка, що зображує на схемі розвиток від *хохма* до *біна*) називається в Торі словом *вайвен*, וַיִּבֶן, «і перебудував».

При цьому через кореневу спорідненість слів *боне*, «будувати» і *біна*, «розуміння» – це же дієслово ваївен можна зрозуміти не тільки як «перебудував», але і як «надав додатково категорію *біна*». Коли взята від Адама грань була перебудована в жінку, – з *хохма* з'явилася *біна*.

Літера *йуд* (*хохма*), яка не має внутрішнього простору і «вся назовні», позначає екстравертність чоловіка, його спрямованість зовні, його реалізацію назовні. Літера *гей* (*біна*), що має простір в собі, позначає інтровертність жінки, її реалізацію всередині.

Ця різниця спрямованості чоловіка назовні і спрямованості жінки всередину проявляється на кількох рівнях:

1. Відмінності анатомічні.
2. Відмінності фізіологічні: для чоловіка час тече зовні, а для жінки – всередині, у вигляді менструального циклу (до речі, звідси походить той талмудичний принцип, що робить для жінки не обов'язковими всі заповіді, пов'язані зі зовнішнім часом);
3. Відмінності в процесі народження дітей: чоловік породжує свою дитину поза собою, а жінка будує її всередині себе.
4. Відмінності в психологічно-ціннісній орієнтації – чоловік прагне до зовнішнього, до самореалізації в зовнішньому світі, в досягненнях кар'єри тощо. Для жінки вагомішу цінність має самореалізація в її внутрішньому просторі, відгородженому від зовнішнього світу, побудова сім'ї та домівки. (Звісно, всі ці відмінності не абсолютні: для багатьох жінок також важлива самореалізація в досягненнях кар'єри, а для чоловіків – побудова сім'ї та домівки, проте, в цілому, чоловіки і жінки суттєво різняться в цих своїх установках.)

Отже, категорії «спрямованості назовні» та «спрямованості всередину» відносяться до відмінностей між чоловіком і жінкою на найрізніших рівнях буття, на тих що раніше здавалися нам не пов'язаними між собою.

Проте опис цих відмінностей в термінах *хохма* й *біна* не вичерпується спрямованістю назовні або всередину. Співвідношення це проявляється, наприклад, в процесі прийняття рішень: для чоловіків (в цілому) властиво визначати, що слід робити, а для жінки – як це зробити.

Так само і у народженні дітей: співвідношення чоловічого та жіночого не тільки в «спрямованості назовні і спрямованості всередину». Відповідність *хохма* і *біна* в співвідношенні *йуд* – *гей* як «крапка – структура» проявляється в тому, що чоловік дає одну клітину, де в потенціалі все закладено, але зовні, структурно ще не проявилось, і це *хохма*, а жінка в процесі вагітності вибудовує з цієї клітини дитину, і це *біна*, «розуміння-побудова».

Отже, ми бачимо, що різні рівні чоловічого та жіночого співвідносяться між собою за тією ж схемою *хохма – біна*. Увівши ці поняття, ми змогли побачити структурну однорідність світу (на даному прикладі – в цій невеликій галузі) і доторкнутися до його єдності. Саме в цьому полягає найважливіше значення каббали для збагнення світобудови.